

1808-1809

LA BANDERA D'ULTÒNIA

LA HISTÒRIA D'UN ESTENDARD QUE ES VA CONVERTIR EN SÍMBOL DELS RESISTENTS DELS SETGES DE GIRONA

La majoria dels ciutadans de Girona, avui, o bé són nouvinguts o bé són suficientment joves perquè el nom d'*Ultònia* l'assimilin només al d'un carrer de la ciutat, al d'un hotel o al d'un antic cinema. Poca gent sap que *Ultònia* –mot que sembla que té l'origen en el topònim *Ulster*– corresponia a un regiment integrat per irlandesos que es va crear el 1707 i que en 1808 formava part de la guarnició militar de Girona. La seva bandera ha representat durant molts anys el sacrifici d'aquells soldats durant els setges de 1808 i 1809.

NARCÍS SUREDA > TEXT

Dissolt aquell regiment en 1818, l'Ajuntament de Girona conservà i conserva encara –està exposada al Museu d'Història de la Ciutat– una bandera anomenada *d'Ultònia* que, des de sempre, s'havia tingut com a pròpia de l'esmentat regiment i que per als gironins representava el símbol del sacrifici durant els setges i, per extensió, de les penalitats, la fam i la mort que homes, dones i criatures de tota condició i ofici sofriren en aquella època com a conseqüència de la Guerra del Francès a Girona i del sacrifici de la ciutat mateix, que perdé la meitat dels seus habitants i del seus edificis i que trigà més de cent anys a començar a recuperar-se discretament d'aquella desfeta.

La nefasta gestió del no menys nefast Ferran VII i dels governs que l'anaren succeint féu que en lloc del suport econòmic per reconstruir la ciutat i dels subsidis personals promesos i decretats per aquell rei,

Girona i els gironins només rebes-sin títols i honors ben buits de contingut real i ben inútils.

La Junta Superior Governativa, en un decret firmat a Sevilla el 3 de gener de 1810, concedí la «noblesa personal» a tots els defensors de Girona, els seus veïns i els seus successors –d'aquí l'exhibició de l'espasí municipal que es lluïa en ocasions–. En data 14 de setembre del mateix any, la mateixa Junta, en nom del rei, havia creat una condecoració pròpia per als defensors, que l'Ajuntament adoptà i fins i tot penjà en el seu escut: la creu dels setges. La concessió d'exempcions d'impostos, subsidis i subvencions promesa en els mateixos decrets mai no arribà a la «muy noble, muy leal, fidelíssima, inmortal y excelentísima Ciudad».

Fins i tot el monument commemoratiu que s'ordenà de fer a càrrec del govern i que encara s'erigeix en la

>> *Figureta de l'abanderat d'Ultònia creada amb motiu de l'Exposició Mundial de Figures Històriques de Girona.*

plaça de la Independència fou pagat en realitat pel patrici gironí Ferran Puig i construït molts anys més tard. I encara és un monument aprofitat d'un altre, segons que assenyalen diversos indicis, entre altres el fet que l'uniforme del general és d'artilleria i Álvarez de Castro era d'infanteria. Sembla que era un model destinat a Palafox que es va retocar per adaptar-lo: al trabucaire li suprimiren el mostatxo i li col·locaren una barretina.

Només en celebrar-se el primer centenari dels setges, el 1908, s'aconsegüí que el Govern es fes càrrec de la construcció del grup escolar que després s'anomenà Joan Bruguera.

La deprimida i exhausta Girona s'acontentava –quin remei!– a lluir honors, títols, signes i emblemes. I potser no pas per supèrbia, sinó com a homenatge al sofriment dels gironins en aquella contesa i, potser, per una visió esbiaixada i maniquea del que havia succeït realment.

Amb motiu del bicentenari de la guerra del Francès a Girona –conflicte

que serà tractat, de ben segur, per experts analistes historiadors que mostraran l'autèntica cara dels fets, el seu origen, el seu desenvolupament i les seves conseqüències– sembla oportú recuperar la memòria de la bandera d'Ultònia, no pas per commemorar heroïcitats –suposades o reals–, sinó com a record dels que varen sofrir i morir sota aquell venerable signe.

Formats davant l'Ajuntament

Entre les commemoracions que la ciutat i el seu Ajuntament van voler mantenir fins ben a prop de 1979, n'hi havia una de ben curiosa, la celebració de la qual es remuntava al 1894 –en què s'inaugurà el monument de la plaça de la Independència– i que s'anà consolidant des del 1908 fins a dates relativament recents.

Com a conseqüència dels setges, la ciutat va perdre la meitat dels seus habitants i dels seus edificis

El darrer dia de Fires, que invariablement era el 5 de novembre, al matí apareixia a la plaça del Vi –després de desfilars per la ciutat a cop de tambors, cornetes i altra música– un destacament militar format per sapadors, banda, bandera i dues o tres companyies de soldats. En un moment donat, un refilet de cornetí anunciava la sortida de l'alcalde, que, flanquejat per dos tinentes d'alcalde, portava la bandera d'Ultònia alhora que sonava solemnement l'himne nacional –abans, marxa reial–. L'alcalde entregava l'ensinya a la tropa i el destacament reprenia la desfilada, amb la bandera d'Ultònia al costat de l'espanyola. El precedien els membres de la corporació, de gala, vestits de frac, amb les restes d'aquells antics honors i privilegis, la creu dels setges i l'espasí de puny de plata, penjades respectivament al coll i al costat.

Anaven fins a l'església de Sant Feliu, on se celebrava un ofici en memòria dels defensors de Girona –en

la postguerra s'hi incorporaren «los caídos». En tornar, es repetia l'operació a la inversa. Al so de la marxa reial, l'Ajuntament recollia i reservava la bandera, que, per successius decrets de 1908 i 1925, és l'única que té, militarment, honors de capità general amb comandament en plaça, com l'espanyola.

Eminents historiadors com Josep Grahit i Grau o Joaquim Pla i Cargol donaven per cert que la famosa bandera era realment la del regiment d'Ultònia, però el recordat i il·lustre gironí Joaquim Pla i Dalmau començà a sospitar que no i afirmà que, si bé era certament de l'època, no era l'autèntica, sinó que era feta de retalls.

Acudint a la vexil·lologia, la ciència que estudia les banderes, trobem que fins al 1843 Isabel II no unificà totes les banderes que lluien l'exèrcit i els edificis oficials en una de vermella i groga amb escut al centre, que encara perdura amb lleugeres variacions i que ja era utilitzada per la Ma-

>> A l'esquerra, reconstrucció recent dels setges a la plaça dels Jurats de Girona. A dalt, banderes dels setges exposades al Museu d'Història de la Ciutat.

rina de guerra des de 1785, per decret de Carles III.

Fins al 1843, la bandera no representava l'Estat, sinó només els exèrcits del rei; des de llavors la idea d'Estat sobrepassà la del poder reial. Abans d'aquesta data, l'ensenyà dels exèrcits era blanca i la creuava l'aspa o creu de Sant Andreu, també dita de Borgonya, l'origen de la qual cal cercar en el segle XVI –Felip d'Àustria i Borgonya, casat amb Joana de Castella–. En aquella època l'aspa era daurada sobre fons morat o vermell. El

Joaquim Pla i Dalmau començà a sospitar que la bandera no era l'autèntica, sinó que era feta de retalls

símbol evolucionà fins a esdevenir una aspa vermella sobre fons blanc.

En 1707 es fixà que cada regiment havia de tenir una bandera *coronela* –fons blanc i un gran escut reial al mig, amb quatre escussos als angles amb l'escut del regiment– i que els batallons disposarien d'una bandera *batallona* –fons blanc, la gran aspa vermella i en els quatre extrems els escussos del regiment, que en el cas d'Ultònia eren configurats per una lira daurada sobre fons blau–. Això fou així fins que el 1904 Alfons XIII decretà que hi hauria una sola bandera per regiment, per bé que amb les modernes formes i colors.

Quan el 1809 Girona capitulà, els francesos s'endugueren, com a trofeu de guerra, la *coronela* i dues *batallones* del regiment Ultònia, a més de les del regiment de Borbó i la d'un terç de miquelets, és a dir, vuit banderes. En un principi varen restar dipositades al Ministeri de la Guerra. L'any 1815 foren amagades per evitar que

fossin espoliades pels oficials austríacs que ocupaven París. El seu parador va ser desconegut fins després de la II Guerra Mundial.

Segons la Secció d'Emblemàtica del Musée de l'Armée de París, vuit banderes espanyoles es varen rendir al mariscal Augerau en la capitulació de Girona el desembre de 1809, després que la ciutat «resistís set mesos i un seguit de setges més o menys llargs i difícils». En els inventaris de l'esmen-

Una bandera equivocada

Com ja havia intuït i després confirmat Joaquim Pla, la bandera que l'Ajuntament conserva i passejava no és la del regiment Ultònia, sinó probablement una bandera de caserna o de fortí, que no representava cap regiment concret, sinó solament l'exèrcit del rei. Sabut tot això, l'alcalde Joaquim Nadal féu gestions a través de Joan Reventós –aleshores ambaixador espanyol a París– per aconse-

que tenim a Girona no és veritablement la d'Ultònia, però també fou testimoni de sofriments, de lluita i del desastre que patiren Girona i els gironins ara fa 200 anys. Aquesta i les altres dues que li fan costat –la de la Croada Gironina i la d'un terç de miquelets– són autèntiques relíquies.

Sense connotacions polítiques ni èpiques, sinó simplement històriques, és ben lícit que els gironins d'ara recordem i agraiem els seus fets a aquells avantpassats que, aneu a saber per a qui i per què, defensaren realment Girona. Tot plegat a la vista de l'esgavellat drap, que conserva algun forat de bala i en el qual algú hi sabia veure, encara, esquitxos de sang –dels soldats i dels paisans gironins, però també, potser, d'algun pobre soldat francès, que tampoc en tenia cap culpa–. Per això és recomanable una visita a la corresponent sala del Museu d'Història de la Ciutat de Girona.

Narcís Sureda Daunis
és arquitecte tècnic.

FOTO SANS

tat museu i entre les banderes, hi figuren les descripcions de les d'Ultònia, preses pel general Baron Jeanin –probablement un subaltern d'Augerau–. Foren donades al Musée de l'Armée pel vescomte Fleury el 1951, i això concorda amb el fet que haguessin estat amagades durant l'ocupació austríaca de París en caure Napoleó.

Si bé el mariscal Pétain havia retornat a Espanya una sèrie de banderes i estendards de la guerra de la Independència, no podia haver tornat les d'Ultònia perquè se'n desconeixia l'existència. Des d'aleshores, convenientment restaurades, són al Museu dels Invàlids de París, però al Museu de l'Exèrcit de Madrid sembla que se n'exposa una que respon a la *batallona* d'Ultònia. Tal vegada és una de les tornades o la d'un batalló d'Ultònia que no fou presa.

guir la devolució de l'autèntica, sense èxit. Posteriorment, en sessió plenària de l'Ajuntament del dia 11 de novembre de 1997, el regidor Veray, del Partit Popular, presentà una moció amb dues propostes d'acord: l'una demanava la devolució de les banderes i l'altra que, si es tornaven, vinguessin a Girona per ser exposades al Museu d'Història de la Ciutat.

Amb lleugeres variacions sobre el text de la moció, proposades per regidors d'altres partits per tal de desproveir la part expositiva de matisos *heroïcistes*, els dos acords es varen aprovar textualment i per unanimitat –cosa extraordinària–. Però la petició, que s'elevà a la cimera hispanofrancesa que s'havia de celebrar en dates properes, tampoc no tingué èxit.

Qui vulgui contemplar les banderes d'Ultònia, que vagi a París. La

PER SABER-NE MÉS

- > Article de Josep Grahit i Grau en el Programa de Fires de 1950.
- > *La guerra de la independència*, de Joaquim Pla Cargol (Dalmau Carles Pla. Girona, 1953.)
- > Article de Josep Grahit i Grau a la *Revista de Girona* núm. 7, de 1959.
- > Butlletins de l'associació El Baluard.
- > Llibre de Plens de l'Ajuntament de Girona, 1997.
- > <http://geocities.com/immemorials/evolbandera.htm>.
- > Memoràndum elaborat per l'Ajuntament de Girona, 1959. Musée de l'Armée, París.
- > *Las Banderas de España* de José Caldo Pérez i Luis Gavalos González (Sílex. Madrid, 1983.)
- > *Las banderas históricas del ejército español* de Antonio Manzano Lahoz (Ministerio de Defensa. Madrid, 1996.)

>> Durant molts anys, el darrer dia de Fires, el consistori retia honors a la bandera d'Ultònia en una cerimònia que se celebrava a la plaça del Vi.